

ผลกระทบโควิด-19 ต่อชีวิตของ

กลุ่มคนไร้บ้านและคนจนเมือง

TSRI

FACTSHEET

November, 2563

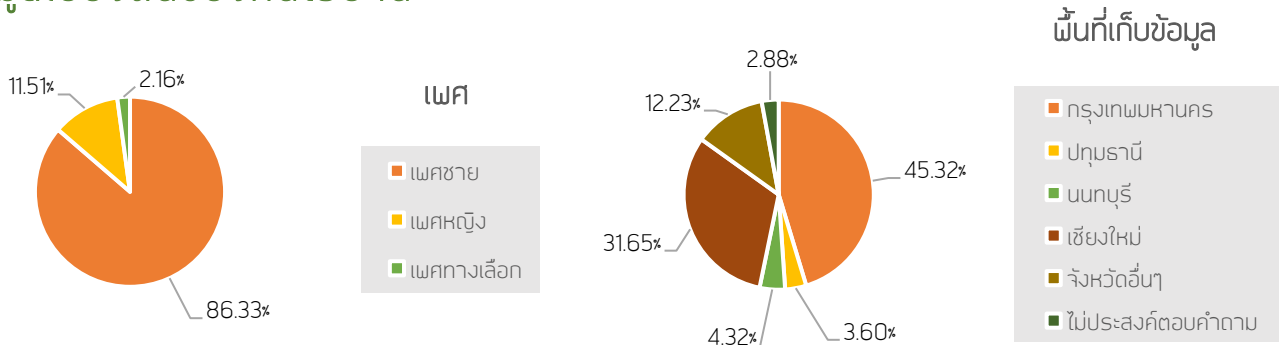
คนไร้บ้านในสถานการณ์โควิด-19

จากมาตรการควบคุมการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 อาทิ ห้ามมิให้ประชาชนออกนอกเคสสถานในช่วงเวลา 22.00 - 04.00 น. ปิดสถานที่เสี่ยงต่อการติดต่อโรค เป็นต้น ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของคนไร้บ้านอย่างมาก และแม้ภาครัฐจะมีมาตรการให้ความช่วยเหลือคนไร้บ้าน แต่กลับไม่ได้รับการตอบสนองอย่างสมควร ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความไม่สอดคล้องระหว่างมาตรการช่วยเหลือของภาครัฐกับวิถีชีวิตและความต้องการของคนไร้บ้าน

ผศ.ดร. บุญเลิศ วิเศษปรีชา และคณะวิจัย ได้ทำการสำรวจคนไร้บ้านในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล และพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งแต่วันที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ. 2563 ถึงวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2563 จำนวนทั้งสิ้น 139 คน เพื่อให้เข้าใจถึงวิถีชีวิต ความต้องการและทัศนคติต่อโรค COVID-19 ของกลุ่มคนไร้บ้าน รวมทั้งศึกษาแนวทางการช่วยเหลือกลุ่มคนไร้บ้านในสถานการณ์การระบาดและหลังการระบาดของโรค COVID-19

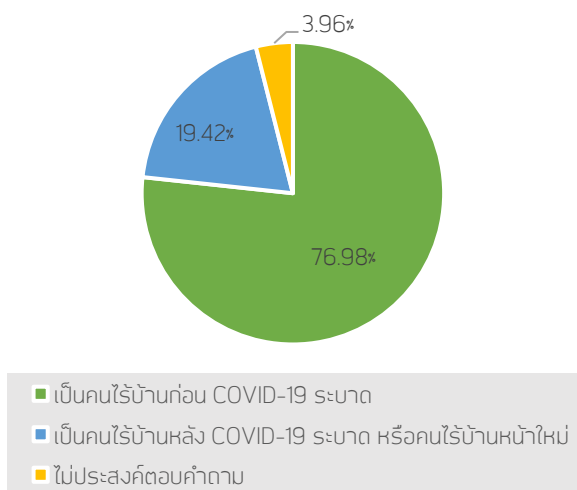
1. ข้อมูลเบื้องต้นของคนไร้บ้าน

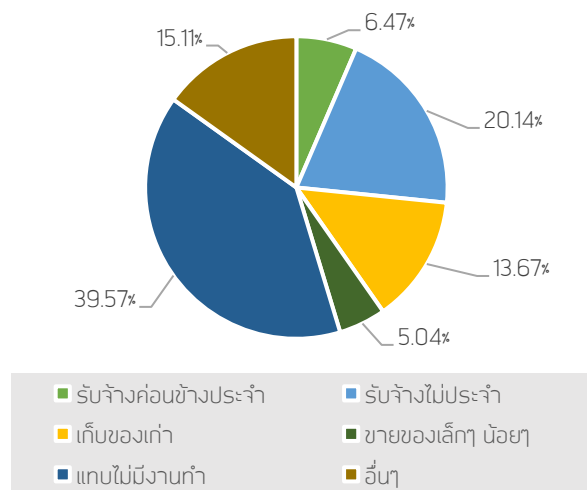
2. ผลกระทบในช่วงการแพร่ระบาด

การจำแนกกลุ่มคนไร้บ้านตามระยะเวลาที่เป็นคนไร้บ้าน จะสะท้อนถึงการเป็นคนไร้บ้านหน้าใหม่ที่มีความสัมพันธ์กับการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 หรือผู้ที่เป็นคนไร้บ้านหลังวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2563

จำแนกกลุ่มคนไร้บ้านตามระยะเวลาของการเป็นคนไร้บ้าน

ช่องทางการหารายได้ของคนไร้บ้าน

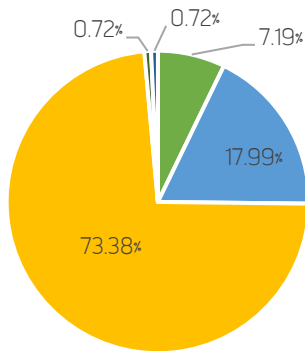

จากการสำรวจ พบว่า มีกลุ่มคนไร้บ้านหน้าใหม่ร้อยละ 19.42 ซึ่งหมายความว่า มีคนไร้บ้านเพิ่มขึ้นราวร้อยละ 20 เนื่องจากผลของมาตรการควบคุมการระบาด

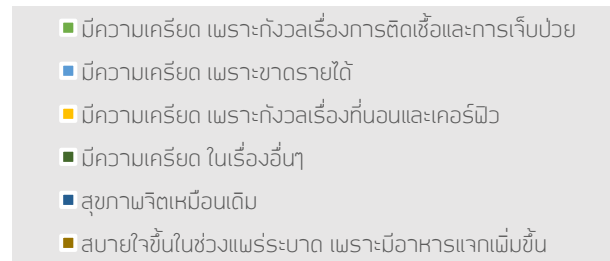
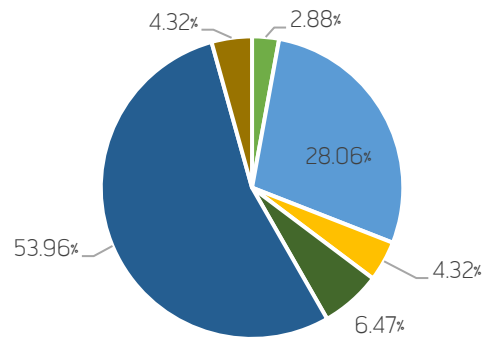
การหารายได้ของกลุ่มคนไร้บ้านเปลี่ยนแปลงจากเดิมที่ช่องทางหลักเป็นการขายของเล็กๆ น้อยๆ ตามงาน เป็นดังแผนภูมิข้างต้นที่ส่วนมากแทบจะไม่มีงานทำ เนื่องจากมาตรการควบคุมการแพร่ระบาดของโรค

3. ทัศนคติของคนไร้บ้านที่มีต่อ COVID-19

ความกังวลเกี่ยวกับการติดเชื้อ COVID-19

ความเครียดของคนไร้บ้านในช่วง COVID-19

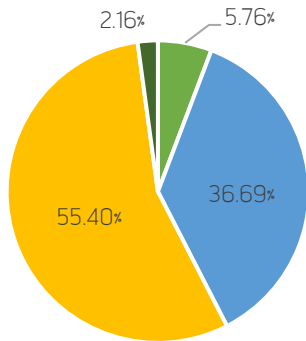
ทัศนคติของคนไร้บ้านที่มีต่อ COVID-19

ทัศนคติของคนไร้บ้านต่อการติดเชื้อ COVID-19	เห็นด้วย (ร้อยละ)
1. คนไร้บ้านมีภูมิคุ้มกันดี	49.64
2. คนไร้บ้านออกกำลังกายมาก	53.24
3. คนไร้บ้านอยู่กลางแจ้งมาก	43.88
4. COVID-19 เป็นเรื่องไกลตัว	46.04

จากการสำรวจทัศนคติของคนไร้บ้าน พบว่า ประมาณครึ่งหนึ่งของคนไร้บ้านมองว่า COVID-19 ส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตและการทำงาน ซึ่ง สอดคล้องกับความเครียดของคนไร้บ้านที่ราวร้อยละ 50 มีสุขภาพจิตเหมือนช่วงไม่มีการระบาดของโรค

อย่างไรก็ตาม กลุ่มคนไร้บ้านให้ความสำคัญกับปัญหาปากท้องหรือความอดอยาก มากกว่าการติดเชื้อ COVID-19 โดยคิดเป็นจำนวนร้อยละ 79.14 เนื่องจากเป็นปัญหาที่ต้องเผชิญทุกวัน และช่องทางการหารายได้เพื่อยังชีพมีน้อยลง จากมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของ COVID-19

ความเดือดร้อนจากนโยบายเคอร์ฟิว

- ถูกตำรวจจับ
- ถูกตำรวจหรือเจ้าหน้าที่ย้ายที่นอน
- ไม่ได้รับผลกระทบใดๆ
- ไม่ประสงค์ตอบคำถาม

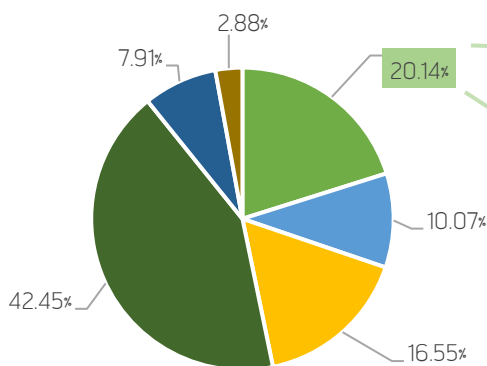
มาตรการเคอร์ฟิวเป็นคำสั่งห้ามออกนอกเคสสถานในเวลา 22.00 - 04.00 น. ซึ่งคนไร้บ้านไม่สามารถปฏิบัติตามกฎได้ จึงส่งผลให้มีความเสี่ยงจะต้องถูกลงโทษ

ทั้งนี้ มีเพียงร้อยละ 5.76 เท่านั้นที่ถูกรับเพราะเข้าใกล้ด่านตรวจ

อย่างไรก็ตาม เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ได้บังคับใช้กฎเคอร์ฟิวอย่างเคร่งครัดกับกลุ่มคนไร้บ้าน เพราะเข้าใจถึงข้อจำกัดด้านที่อยู่อาศัย ดังนั้น คนไร้บ้านมากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 55.40) จึงไม่ได้รับผลกระทบ และมีร้อยละ 36.69 ที่ถูกย้ายที่นอน เนื่องจากเป็นสถานที่โจ่งแจ้ง

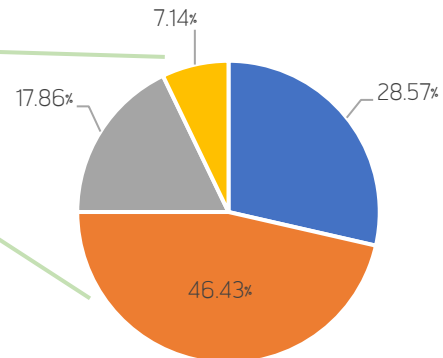
4. การเข้าถึงสวัสดิการความช่วยเหลือ

การลงทะเบียนโครงการคนไทยไม่ทิ้งกัน

- ลงทะเบียนสำเร็จ
- ลงทะเบียน แต่ไม่สำเร็จ
- ไม่ได้ลงทะเบียน เพราะไม่มีบัตรประชาชน
- ไม่ได้ลงทะเบียน เพราะคิดว่าจะไม่ได้รับความช่วยเหลือ
- ไม่ได้ลงทะเบียน เพราะไม่มีบัตรประชาชน
- ไม่ประสงค์ตอบคำถาม

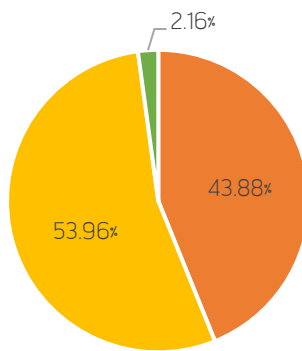
วิธีการลงทะเบียนของผู้ที่ลงทะเบียนสำเร็จ

- ใช้โทรศัพท์ของตนเอง
- ใช้โทรศัพท์ของเพื่อนหรือญาติ โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย
- ใช้โทรศัพท์ของเพื่อนหรือญาติ โดยจะให้ค่าสินน้ำใจ หากได้รับเงิน
- อื่นๆ

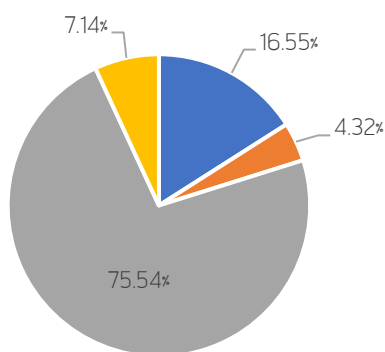
มาตรการช่วยเหลือแรงงานนอกระบบที่สำคัญของภาครัฐ คือ โครงการคนไทยไม่ทิ้งกัน ที่ให้เงินช่วยเหลือแรงงานนอกระบบผ่านการลงทะเบียนออนไลน์ ทั้งนี้ คนไร้บ้านเพียงร้อยละ 20.14 เท่านั้นที่สามารถเข้าถึงความช่วยเหลือ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ภาครัฐขาดการประเมินความสามารถในการเข้าถึงระบบเทคโนโลยีของกลุ่มคนไร้บ้าน

การรับรู้ด้านที่พักอาศัยชั่วคราวที่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) จัดให้

■ ทราบ ■ ไม่ทราบ ■ ไม่ประสงค์ตอบคำถาม

หากประสงค์จะเข้าพักอาศัยในบ้านชั่วคราวของ พม. จะต้องทำอะไร

■ ทราบ วิธีการเดินทางไปด้วยตนเอง
■ ทราบที่สามารถสอบถามได้ทางสายด่วน 1300
■ ไม่ทราบ
■ ไม่ประสงค์ตอบคำถาม

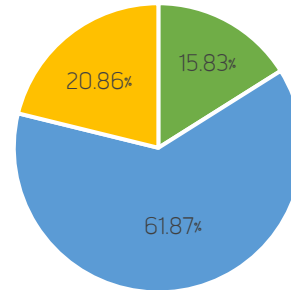
เมื่อเกิดการแพร่ระบาดของ COVID-19 ทางกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) ได้จัดเตรียมบ้านพักชั่วคราวสำหรับกลุ่มคนไร้บ้าน เพื่อป้องกันการติดเชื้อและแพร่เชื้อ ทั้งนี้ จากการสำรวจพบว่า คนไร้บ้านน้อยกว่าครึ่งหนึ่งไม่ทราบว่าที่บ้านพักชั่วคราวให้อาศัยในช่วงการแพร่ระบาด

ร้อยละ 75.54 ของคนไร้บ้านที่ต้องการเข้าพักอาศัยในบ้านพักชั่วคราวของ พม. ไม่ทราบช่องทางการติดต่อสอบถาม

ผลกระทบโควิด-19 ต่อชีวิตของกลุ่มคนไร้บ้านและคนจนเมือง คนไร้บ้านในสถานการณ์โควิด-19

คนไร้บ้านในกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 15.83 เท่านั้นที่มีความประสงค์ที่จะเข้าพักอาศัยที่บ้านพักชั่วคราวของ ผม. ซึ่งเหตุผลที่ต้องการเข้าพักส่วนมากคือ ไม่กังวลว่าจะถูกจับและมีอาหารให้ ส่วนเหตุผลหลักที่ไม่ต้องการเข้าพักคือ ความไม่เป็นอิสระ

ความประสงค์ที่จะเข้าพักในบ้านพักชั่วคราวของ ผม.

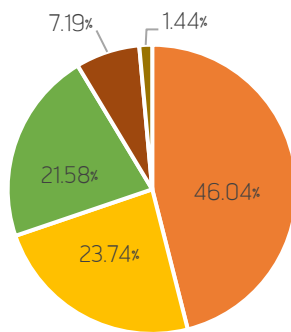
■ สนใจและอยากเข้าพัก ■ ไม่สนใจที่จะพัก ■ ไม่แน่ใจ

เหตุผลที่ต้องการเข้าพัก บ้านพักชั่วคราวของ ผม.	เห็นด้วย (ร้อยละ)
1. ได้ทานอาหารครบ 3 มื้อ	95.45
2. นอนหลับสบาย ไม่ต้องกังวลว่าจะถูกจับ	100.00
3. อาจได้รับความช่วยเหลือด้านอื่นๆ	43.88

เหตุผลที่ไม่ต้องการเข้าพัก บ้านพักชั่วคราวของ ผม.	เห็นด้วย (ร้อยละ)
1. ไม่อิสระ อึดอัด	77.91
2. อยู่ห่างไกล เดินทางลำบาก	61.63
3. เข้าไปแล้ว ไม่ทราบว่าจะได้ออกมาเมื่อไหร่	62.79

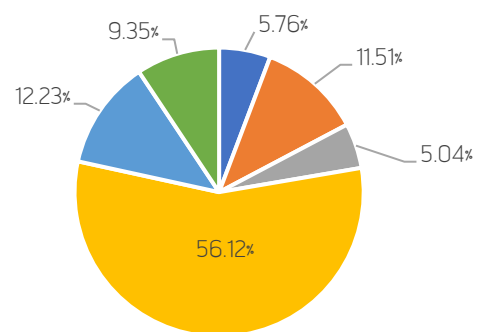
5. ความช่วยเหลือที่สอดคล้องกันความต้องการ

ความสนใจลงทะเบียนเพื่อรับความช่วยเหลือจากภาครัฐ

■ สนใจลงทะเบียนอย่างมาก
■ สนใจลงทะเบียน แต่ต้องดูเงื่อนไขและวิธีการ
■ ไม่สนใจ
■ ไม่แน่ใจ
■ ไม่ประสงค์ตอบคำถาม

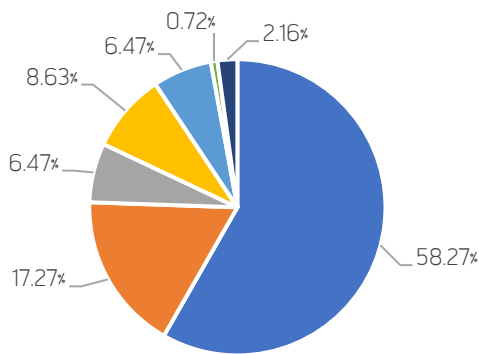
วิธีการที่สะดวกเพื่อลงทะเบียนขอรับความช่วยเหลือ

■ ลงทะเบียนทางโทรศัพท์
■ ลงทะเบียนที่ธนาคารของรัฐ
■ ไปที่กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
■ มีเจ้าหน้าที่มารับลงทะเบียนในพื้นที่
■ อื่นๆ
■ ไม่ประสงค์ตอบคำถาม

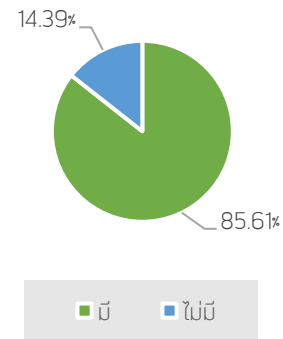
การให้ความช่วยเหลือของภาครัฐจำเป็นต้องให้คนไร้บ้านลงทะเบียนขอรับสิทธิ โดยกลุ่มตัวอย่างคนไร้บ้านร้อยละ 69.78 มีความสนใจจะลงทะเบียน หากภาครัฐมีมาตรการให้ความช่วยเหลือ และร้อยละ 56.12 ต้องการให้มีเจ้าหน้าที่เข้ามาอำนวยความสะดวกเรื่องการลงทะเบียน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า คนไร้บ้านส่วนมากอยากมีปฏิสัมพันธ์กับภาครัฐ ดังนั้น การดำเนินนโยบายให้ความช่วยเหลือของภาครัฐต้องคำนึงถึงความสามารถในการเข้าถึงการลงทะเบียนและช่องทางการรับความช่วยเหลือของกลุ่มคนไร้บ้านด้วย

การใช้โทรศัพท์มือถือ

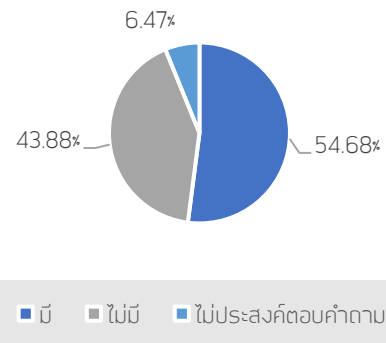

- ไม่มีโทรศัพท์มือถือ
- มีโทรศัพท์มือถือแบบกดปุ่มและใช้ปุ่มเสียบ
- มีโทรศัพท์มือถือแบบกดปุ่ม แต่ไม่พร้อมใช้งาน
- มีโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟน แต่ไม่ได้เติมเงินใช้เน็ต
- มีโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟน และอินเทอร์เน็ตพร้อมใช้
- อื่นๆ
- ไม่ประสงค์ตอบคำถาม

การมีบัตรประจำตัวประชาชน

การมีสมุดบัญชี

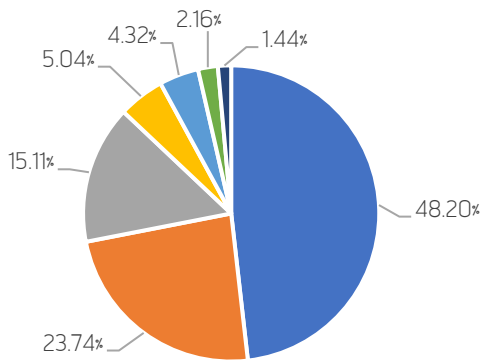
คนไร้บ้านร้อยละ 6.47 เท่านั้นที่มีโทรศัพท์มือถือและอินเทอร์เน็ตพร้อมใช้งาน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า คนไร้บ้านจำนวนมากไม่สามารถเข้าถึงมาตรการช่วยเหลือได้ หากภาครัฐดำเนินการผ่านระบบออนไลน์ คนไร้บ้านที่ไม่ได้รับการอำนวยความสะดวกจากเจ้าหน้าที่ธนาคาร (ร้อยละ 43.88) อาจประสบปัญหาการรับความช่วยเหลือจากภาครัฐ เพราะความช่วยเหลือของภาครัฐส่วนมากจะดำเนินการผ่านบัญชีธนาคาร

ผลกระทบโควิด-19 ต่อชีวิตของกลุ่มคนไร้บ้านและคนจนเมือง

คนไร้บ้านในสถานการณ์โควิด-19

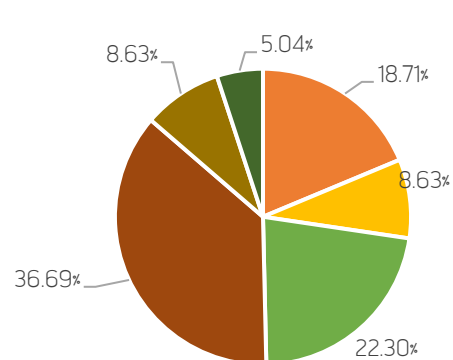
หากคนไร้บ้านไม่มีบัตรประชาชนก็จะไม่สามารถใช้สิทธิการรักษาพยาบาลได้ โดยกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 48.20 มีสิทธิในการรักษาพยาบาลตามหลักประกันสุขภาพ ส่วนอีกราวครึ่งหนึ่งไม่สามารถเข้าถึงสิทธิรักษาได้ นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างคนไร้บ้านเพียงร้อยละ 22.30 เท่านั้นที่ใช้สิทธิรักษาพยาบาลเมื่อมีอาการเจ็บป่วย

การเข้าถึงสิทธิในการรักษาพยาบาลฟรี (บัตรทอง)

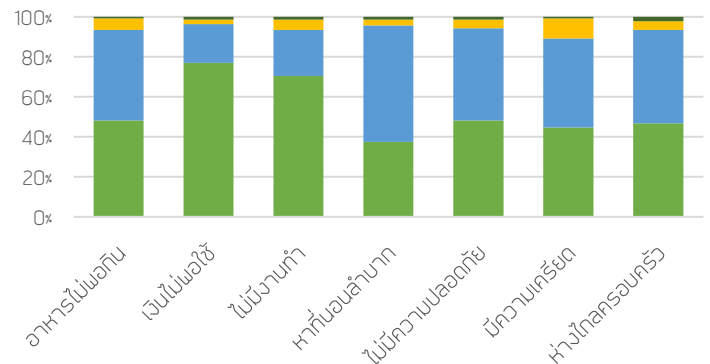
- มีสิทธิ
- มีสิทธิ แต่โรงพยาบาลอยู่คนละพื้นที่
- ไม่มีสิทธิ
- มีสิทธิประกันสังคม
- ไม่แน่ใจ หรือไม่ทราบ
- อื่นๆ
- ไม่ประสงค์ตอบคำถาม

กรณีที่เจ็บป่วยไม่ร้ายแรง

- คนเจ็บ รอคอยเอง
- ขอยาฟรี ตามที่แจกยา
- ไปหาหมอ โดยใช้สิทธิรักษาพยาบาลฟรี
- ซื้อยากินเอง
- อื่นๆ
- ไม่ประสงค์ตอบคำถาม

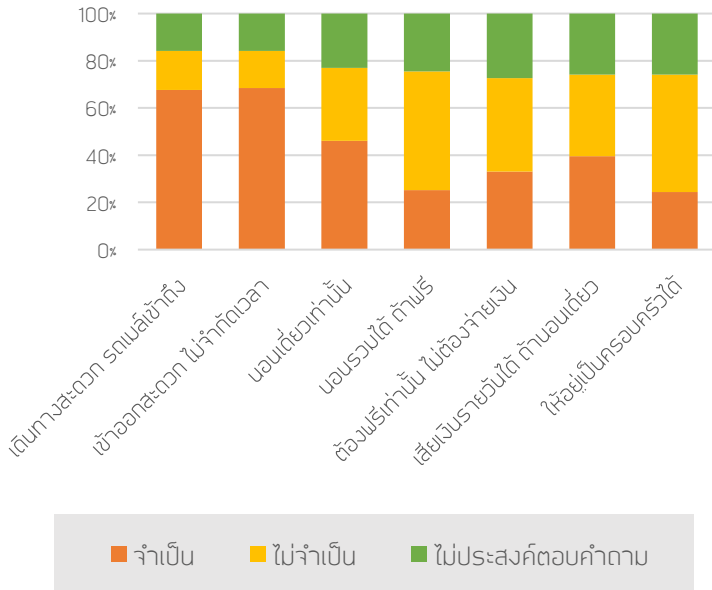
ความยากลำบากในการดำเนินชีวิตของคนไร้บ้าน

- ลำบาก
- ไม่ลำบาก
- ไม่แน่ใจ
- ไม่ประสงค์ตอบคำถาม

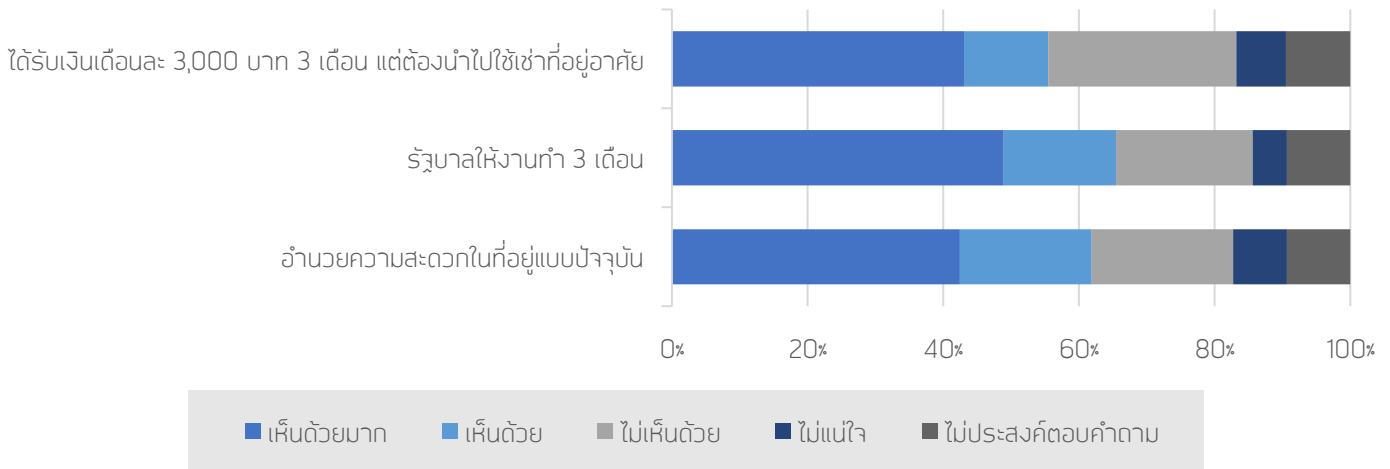
จากประเด็นปัญหาในการดำเนินชีวิตของกลุ่มคนไร้บ้าน 7 ข้อ ได้แก่ 1) อาหาร 2) เงิน 3) งาน 4) ที่นอน 5) ความปลอดภัย 6) ความเครียด และ 7) ห้างไกลครอบครัว พบว่า ปัญหาที่คนไร้บ้านประสบมากที่สุด คือ เงินไม่พอใช้ ซึ่งเกิดควบคู่กับปัญหาการไม่มีงานทำ

ปัจจัยที่จำเป็นของที่พักอาศัยสำหรับคนไร้บ้าน

ปัจจัยหลักของที่พักอาศัยที่กลุ่มคนไร้บ้านให้น้ำหนักหรือลักษณะที่ที่พักอาศัยที่กลุ่มคนไร้บ้านต้องการมากที่สุด คือ
ความอิสระในการเข้าออก การเดินทางที่สะดวก และการนอนเดี่ยว ตามลำดับ

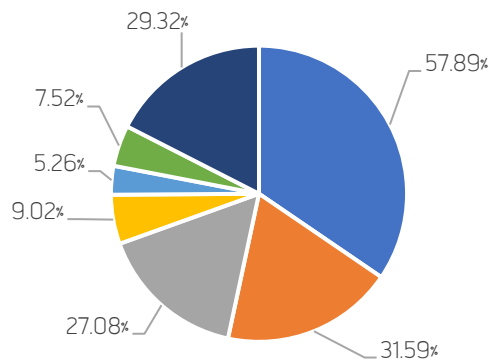
ความคิดเห็นของคนไร้บ้านต่อแนวทางการช่วยเหลือ

สำหรับแนวทางการให้ความช่วยเหลือกลุ่มคนไร้บ้านที่ถูกเห็นด้วยมากที่สุด คือ
ภาครัฐจัดหางานให้ทำเป็นระยะเวลา 3 เดือน (ร้อยละ 65.47)
นอกจากนี้ แนวทางการอำนวยความสะดวกในที่อยู่ปัจจุบันได้รับการเห็นด้วยมากกว่าแนวทางการให้เงินเพื่อที่อยู่อาศัย
อาจเพราะกลุ่มคนไร้บ้านไม่เห็นด้วยกับการกำหนดเป้าหมายการใช้เงิน

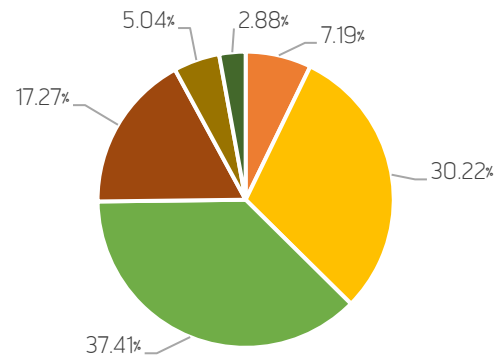
ผลกระทบโควิด-19 ต่อชีวิตของกลุ่มคนไร้บ้านและคนจนเมือง คนไร้บ้านในสถานการณ์โควิด-19

หากได้รับเงินเยียวยาจากโครงการคนไทยไม่ทิ้งกัน (5,000 บาท) จะนำไปใช้ทำอะไร

- เก็บไว้ใช้จ่ายทั่วไป
- ไปเช่าที่อยู่อาศัย
- ลงทุนค้าขาย
- ซื้อเครื่องมืออื่นๆ เพื่อประกอบอาชีพ
- เป็นค่าเดินทางกลับภูมิลำเนาเดิม
- ให้ลูกหลาน ญาติพี่น้อง
- อื่นๆ

โอกาสที่จะพ้นจากการเป็นคนไร้บ้าน หากไม่ได้รับความช่วยเหลือ

- มีโอกาสมาก
- มีโอกาสระดับหนึ่ง
- มีโอกาสน้อย
- ไม่แน่ใจ
- อื่นๆ
- ไม่ประสงค์ตอบคำถาม

ข้อสมมติการใช้เงินเยียวยาจำนวน 5,000 บาทต่อเดือน เป็นระยะเวลา 3 เดือน แสดงถึงเป้าหมายของการใช้เงินของกลุ่มคนไร้บ้านในช่วง COVID-19

ทั้งนี้ หากได้รับเงินเยียวยา กลุ่มตัวอย่างส่วนมาก ต้องการจะเก็บเงินไว้ใช้จ่ายทั่วไป เช่าที่อยู่อาศัยและลงทุนค้าขาย โดยมีสัดส่วนร้อยละ 57.89 31.59 และ 27.08 ตามลำดับ

ข้อมูลการประเมินความสามารถตนเองของกลุ่มคนไร้บ้าน สะท้อนให้เห็นว่า คนไร้บ้านสามารถดำเนินชีวิตตามสถานที่สาธารณะได้ด้วยตนเอง แต่โอกาสที่จะข้ามพ้นจากการเป็นคนไร้บ้านมีน้อย

จึงมีความจำเป็นที่ภาครัฐและภาคประชาสังคม ต้องสนับสนุนและให้การช่วยเหลือกลุ่มคนไร้บ้านในการยกระดับคุณภาพชีวิต

จากข้อมูลของคนไร้บ้านข้างต้น ชี้ให้เห็นว่า การจัดหาความช่วยเหลือสำหรับกลุ่มคนไร้บ้านจำเป็นต้องพิจารณาความต้องการด้านที่อยู่อาศัยและด้านการจ้างงานควบคู่กัน เพื่อให้มาตรการความช่วยเหลือมีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการของคนไร้บ้านอย่างแท้จริง

สถานการณ์การแพร่ระบาด COVID-19 แสดงให้เห็นว่า

โครงสร้างพื้นฐานและระบบสวัสดิการของกระทรวงการพัฒนาศักยภาพและความมั่นคงของมนุษย์และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ไม่สอดคล้องกับความต้องการและข้อจำกัดของกลุ่มคนไร้บ้าน

แหล่งที่มาของข้อมูล

รายงานผลกระทบโควิด-19 ต่อชีวิตของกลุ่มคนไร้บ้านและคนจนเมือง

จัดทำโดย

การศึกษาระยะยาวด้านวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมทั้งในและต่างประเทศ

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.)

Thailand Science Research and Innovation (TSRI)

พฤษภาคม 2563